

Michel BRUNET, *Les pouvoirs au village. Aspects de la vie quotidienne dans le Roussillon du XVIIIe siècle*, El Trabucaire, Perpinyà, 1998, 223 pàg.

El llibre de M. Brunet ve a continuar altres aportacions que el mateix autor ha fet sobre el Rosselló al segle XVIII. Es tracta d'una visió de conjunt del món rural de l'antic territori dels Comtats, des de la perspectiva de la confluència de diferents poders en

pobles i llogarrets que disposaven de la seva pròpia administració municipal, amb la qual s'identificaven malgrat els conflictes interns, i que la utilitzaven enfront de les diferents pressions exteriors. Des de la mateixa introducció es qüestiona la visió historiogràfica d'una pagesia sotmesa als senyors o al monarca que només es podia alliberar a través de les successives revoltes. D'altra banda ve a confirmar la tesi ja coneguda que la defensa de costums i privilegis no pressuposava en cap cas actituds conservadores i immobilistes, ans al contrari, era un mitjà per preservar les llibertats presents i futures. En tercer lloc es fa palès el dinamisme d'aquelles comunitats en haver afermat els seus drets amb anterioritat al procés revolucionari francès.

Si bé el llibre està estructurat en sis capítols i una conclusió, de fet té dues parts prou diferenciades. La primera es refereix al conjunt del Rosselló, amb cinc apartats que desgranen les diverses vessants de la vida comunitària i alhora quotidiana, i es presenta com a síntesi amb exemples espigolats d'arreu del territori. La segona la configura el capítol dedicat a l'anàlisi monogràfica del poble de Mosset que, amb una documentació prou rica, permet a l'autor integrar en un mateix espai els diferents temes que s'havien presentat anteriorment de manera fragmentària. L'obra conclou amb un glossari de caràcter més divulgatiu i un índex de noms de lloc prou útil.

En dos capítols es tracten els aspectes més institucionals, sobre el govern municipal i l'administració dels serveis públics i de la hisenda de la comunitat. Brunet conclou que les universitats de la Catalunya Nord eren aleshores les més democràtiques de França, amb l'excepció de les comunitats de vall del Pirineu central i occidental. Es justifica la visió sobre el caràcter d'aquells governs municipals pel sistema d'elecció anual, la important divisió de funcions i especialment per la preeminència del consell general amb la participació de tots els caps de casa, encara que també s'afirma que s'ha de matisar. La relativa autonomia de les universitats es veia amenaçada, però, per l'autoritarisme i la pressió fiscal de l'Estat. Tot i un esmentat equilibri en la representació social i el control sobre l'exercici del poder, resulta poc crític l'ús del terme «democràtic» tenint en compte que es mantenia el sistema d'elecció per insaculació. En aquest sentit hauria estat oportuna la comparança amb els estudis realitzats sobre el Principat, en els quals es demostra que el sistema no impedia la configuració d'oligarquies entorn d'aquell poder.

M. Brunet subratlla la importància de l'autogestió dels serveis comunals de subministrament dels principals productes d'alimentació, prèvia infeudació reial i senyorial al municipi. La persistència d'aquells monopolis, sovint arrendats, esdevenia alhora una font d'ingressos per a la hisenda local i un element essencial del patrimoni que configurava la identitat col·lectiva de la comunitat, malgrat els conflictes que es generaven per la confrontació amb els interessos senyorials i reials.

La gestió de la hisenda local, tant en general com d'alguns d'aquells serveis, sobretot els molins i les fleques, resultava feixuga i poc clara, ja fos per la mala administració, del frau i, sobretot, per la creixent fiscalitat reial i la imprevisió de les despeses extraordinàries, sovint de caràcter judicial. Malgrat tot, Brunet conclou que aquella organització financera concedia una relativa autonomia a les poblacions rosselloneses que, sense ser entitats sobiranes, els permetia resistir a la creixent pressió de l'Estat i convertir-se en capdavanteres de les llibertats municipals a la França del segle XVII. Aquesta conclusió coincidiria amb la percepció que es té dels municipis catalans anteriors al Decret de Nova Planta, prou diferents dels castellans pel que fa a la capacitat d'intervenció reial, i fa palès els efectes de l'ordenació borbònica sobre l'administració municipal al Principat.

En l'anàlisi de la vida quotidiana es tracta, també, de l'aplicació dels afers aleshores anomenats de «polícia», que incloïen l'ordre públic, l'ordre moral, la higiene i la via pública. A través de les ordinacions i les crides es constata la pervivència d'un pretès ordre senyorial, més concebut com a recordatori d'amenaça que com a pràctica real, i paral·lelament apareixen preocupacions de caràcter modern sobre qüestions higienistes i de prevenció. En l'aspecte de l'ordre públic es reflecteix una suposada col·laboració entre el poder reial i el municipal, però el recurs a la violència era habitual. Els conflictes de veïnatge, entre pobles, en defensa dels interessos i de l'honor de la comunitat, esdevenien un element fonamental de la identitat col·lectiva.

La parròquia també era un factor d'identitat comunitària, alhora que estava en l'origen de la mateixa organització municipal, amb les corresponents dificultats per delimitar certs drets i funcions. Brunet subratlla la presència dels obrers en el manteniment de l'església, les aportacions de la hisenda comunal a la parroquial, les celebracions religioses com a patrimoni simbòlic de la comunitat, les relacions habituals entre els cònsols i el clergat. S'estudien, de forma massa ràpida, alguns trets del clergat rossellonès, les vinculacions socials i el compliment de la reforma tridentina. Els conflictes entorn de la percepció del delme i sobre la imposició de redelmes (trentès o quarantès) es presenten com el component principal de tensió en aquelles relacions.

Sobre l'ensenyament, es fa notar que si bé la monarquia francesa pretenia en el segle XVII l'escolarització obligatòria i gratuïta dels infants en escoles públiques, de fet quedava a mercè de la disponibilitat econòmica de les hisendes comunals el manteniment o no dels mestres, que sovint havien de ser els mateixos clergues de la parròquia. D'altra banda, l'Estat es plantejava la francesització del Rosselló, menystenint el català. L'avenç escolar en el segle XVIII no va assolir una tendència constant, mentre que l'ensenyament de les noies era pràcticament inexistent, amb l'excepció de les poques benestants que acudien a algun orde religiós. A partir de 1760, fins i tot les escoles de nois van patir un clar retrocés. La Revolució va suposar, a partir de la Constitució Civil del Clergat, una aturada important amb la desaparició immediata d'una bona part d'escoles comunals.

El darrer tema tractat en l'anàlisi global dels Comtats es refereix a la gestió del territori des de la perspectiva dels conflictes entre usos comunals i interessos individuals. Partint del problema del caràcter de la propietat i dels drets d'ús, s'endinsa en els conflictes entre domini reial, senyors i comunitats. És l'apartat que ofereix una visió més sistemàtica de les diverses vessants que hi confluïen: els aspectes juridicoclegals, les relacions entre pagesos i pastors, els diferents usos i drets de pastura, la utilització fonamental de la fusta i la llenya, els drets de l'aigua, la pesca i la cacera. Es conclou amb els bans i les penes que s'aplicaven a les transgressions d'aquells drets, que molt sovint acabaven sense materialitzar-se.

La segona part de l'obra, en la qual s'ofereix l'estudi monogràfic de la vila de Mosset, resulta especialment interessant per la integració dels diferents temes tractats anteriorment i el fet d'haver pogut comptar amb una documentació abundosa i continuada, fornida sobretot pels conflictes judicials que abastaren tot el segle XVIII. En tractar-se d'una vila senyorial, que provenia de Josep de Margarit i de Biure, marquès d'Aguilar, defensor de Barcelona el 1651, s'hi fan presents els enfrontaments relacionats amb els drets respectius sobre els béns comunals, els efectes de la fugida del senyor durant la Revolució, les incorporacions de propietats senyorials a l'Estat i fins la recuperació de drets del nou marquès el 1811. D'altra banda, també s'analitzen les finances comunals, amb la reiterada mala gestió, amb els efectes de les despeses extraordinàries i l'endeutament corresponent.

Brunet es pregunta, finalment, el perquè d'una conflictivitat continuada durant cent anys, quan en moltes ocasions la causa era molt poc rellevant i era previsible la dificultat de reeixir davant d'una casa senyorial. L'autor no es decanta per una resposta clara, però afirma que l'anàlisi ha d'anar més enllà de la tesi, en part certa, de l'oposició entre una pagesia reivindicativa i un sistema feudal opressiu. S'han de tenir en compte els enfrotaments interns, entre clans familiars, que propiciaven l'aliança d'alguns amb la causa senyorial. Tampoc s'han de menystenir les accions dels oficials senyorials que utilitzaven el poder del senyor amb abusos i en profit propi, fins a ser apartats del càrrec pel mateix marquès. El senyor també havia impulsat l'activitat metal·lúrgica de les fargues, amb la corresponent oferta de treball, però alhora generava tensions amb els pagesos, per l'excessiva explotació del bosc, i també amb els seus assalariats. A la fi es conclou que la conflictivitat era inherent a aquella societat.

De les conclusions finals en destaca una darrera síntesi en la qual Brunet planteja la contradicció dels pobles del Rosselló que d'una banda disposaven d'una capacitat política que els permetia expressar i gestionar els conflictes, però d'altra eren el resultat d'uns equilibris fràgils «sempre amenaçats per la paràlisi o la implosió, pel desencadenament de passions col·lectives o per la coalició d'egoïsmes». Es tracta, doncs, d'una visió matisada sobre aquells municipis amb instruments jurídics per al seu desenvolupament, però sovint abocats a un cert immobilisme. Fins a cert punt la conclusió sembla poc concordant amb l'afirmació inicial del mateix autor que no acceptava, certadament, les interpretacions que definien el caràcter d'aquella societat com immobiliària.

L'obra ofereix un plantejament suggestiu, però queda excessivament tancada en l'espai estudiat. Tot i tractar-se d'una monografia, i amb un bon recurs a la microhistòria, hom hi troba a faltar alguna referència d'anàlisi comparada, particularment amb la situació dels pobles i de l'administració municipal del Principat, en la qual es constatarien molts elements comuns de la vida quotidiana i alhora el canvi sofert justament a partir de la consolidació del poder de la monarquia borbònica i del Decret de Nova Planta Municipal de 1718. La pèrdua del caràcter més representatiu del poder municipal no arribava al Rosselló, justament, fins a la Revolució. D'altra banda, l'obra contribueix també a precisar temes importants com el de la conflictivitat antisenyorial que fou més una constant que l'efecte d'una reacció de la segona meitat del segle XVIII, així com el de les conseqüències contradictòries que va tenir la Revolució sobre aquelles comunitats pageses.

JAUME DANTÍ I RIU